

Неосвячена паска

Як скінчилася війна, Галі було тринадцять. У шістнадцять вона вийшла заміж. У сімнадцять народила сина. А в неповні двадцять один не дообкладала очеретом хату. Не дообкладала, бо не встигла.

Очерет Галя носила з болота, до якого було рукою подати: воно починалося трохи не одразу за людськими хатами й тяглося кілометрами й лісами аж до хутора, з якого Галя була родом. Обкладати хату Галя почала з початком осені: носила оберемками очерет, підсушувала на осонні, а тоді старанно припасовувала до глиняних стін. Та в середині жовтня, як поверталася додому з очеретом, почалися перейми, то вона вже кинула той очерет, добігла до хати, впала на лавку, і поки чоловік привіз із медпункту фельдшерку, а свекруха докликала баби-повитухи, Галя народила кволу, але беручку до життя дівчинку.

«Краще б хлопчик був, — подумала тоді прикро Галя. — Бо дівчинка у житті намучиться й наплачеться». А ще Галя подумала, що не встигла обкласти очеретом хату. І стало їй на серці чомусь так гірко-гірко.

Хата їхня так і лишилася стояти необкладеною, бо як минув дівчинці другий місяць, свекруха мазала в печі, а свиня вискочила з хліва. То свекруха, як була, розпарена, розбурхана, в одній натільній сорочці вибігла її загнати. Загнати — загнала, а тоді до вечора злягла з гарячкою й важким кашлем. Вона стогнала й бухикала і день, і другий. Галя рвалася між нею, роботою і двома дітьми, а тоді свекор не витримав і пішов за фельдшеркою. Та прибігла, щось довго слухала в грудях, тоді скомандувала — терміново в райцентр, у лікарню. З лікарні вони вже привезли свекруху в труні.

У Галі від утоми не було сил ні побиватися, ні плакати. «Яка черства невістка», — перешіптувалися схожі у своїх чорних жалобних хустках на великих круків свекрушині приятельки. Галя ні слова на те не зронила. Вона мовчки смажила у сусідській печі налисники на похорон — свою ж бо хату не топили — і лише коли на порозі чужої хати з'явилася посіріла й захекана мама, у Галі щоками рясно побігли сльози.

— Нам поштарка учора сказала, що Варка померла, то ми з батьком виписали у колгоспі коня й приїхали, — коротко кинула мама. А тоді відсунула Галю від печі: — Сядь, доню, посидь трохи, я сама досмажу.

Свекруху ховали вже у мерзлу землю — копачі попомучилися. Але як ховали свекра, то довелося прокидати до кладовища дорогу через півметрові замети.

Свекор не прокинувся на другий день Різдва. Галя встала рано, розтопила у печі, вибігла у холодний ранок до вітру, вдихнула на повні груди добрячий ковток

гострого морозу, задивилася на нашпиговане холодними зірками небо, увірвалася назад у хату, до гарячого вогню, і тут лишень зауважила, що свекор і досі не встав. То було дивно.

— Митю, а тато не вставали ще? — спитала стиха у чоловіка, який розкуйовджений, сонний і босий сидів на постелі.

— Та ні, — здвигнув той плечима. Устав, підійшов, поторсав батька за плече.

І Галя знову мовчки смажила у сусідській печі налисники. Ось тільки мама цей раз не приїхала: зима та видалася сувора й сніжна, усі стежки й дороги замело. Переповідали, що на хуторі люди мусили були вибиратися із хат через дірки в дахах, щоб повідкидати знадвору сніг від дверей.

Тієї зими Галя страшно затужила. Часу на те наче й не було, бо бавила дочку, гляділа сина, варила їсти, ходила до худоби, перебирала квасолю, кукурудзу, вишивала рушник на рамку із фотографіями. А тоді Митя дістав із горища і налаштував їй старий ткацький верстат, то вона ще днями ткала полотно, згортаючи його у важкі сувої.

Але все одно тужила. І туга Галина була глибокою та гострою. Вона надсадно ранила серце, ті рани не гоїлися, а ятрилися, ятрилися, ятрилися.

Галя все думала, а що було б, якби вона не вийшла за Митю, а лишилася дівкою. Жила б собі й досі на хуторі у батьківській хаті, ходила б у ланку, співала з дівчатами пісень й вишивала рукави сорочки на придане. І не було б у неї двох дрібних дітей на руках і вічного страху, щоб

не знайшлося ще й третє. Їх у матері було п'ятеро, троє старших померло у голодовку. Але про те мовчали. Як і про те, що нині у їхньому селі жінки спали хто з бригадиром, хто ветеринаром, бо кожна хотіла мати дитинку, а з війни повернулося усього нічого — з десяток калік.

Її Митя теж був каліка, хоч на фронті не воював, а працював на німецького пана. Там впало на нього якесь дерево, сильно побило спину й ноги, аж думали, що не буде ходити. Але він таки оклигав. Ходив, правда, трохи боком якомсь, підстрибуючи. Був глухий на одне вухо й трохи чудний, але діточок он їй двоє зробив. Насправді їх досі мало би знайтися аж троє, але середульшого Галя зірвала, піднімаючи лантух із буряками.

Як Митя сватався, то мама їй сказала: «Йди, доню, йди. Хлопець Митя не показний, та де ж їх показних узяти. Не підеш за нього — лишишся в дівках. Усіх чоловіків війна забрала, а нові допоки наростуть, твої коси посивіють».

І тепер, цієї безкінечно довгої зими, снуючи туди-сюди човником поміж натягнутих, як струни в її душі, ниток на рамцях верстата, Галя все думала: а може, мама була неправа і треба було лишатися в дівках? Сиві коси — не така вже й страшна річ.

Митя, хоч і кривий був, але працював у колгоспному корівнику. Вона теж була у ланці, — не ланковою, як до заміжжя у себе на хуторі, але й задніх не пасла. Утім, через сувору зиму й дрібних дітей, яких ні на кого було лишити (усе обіцяли, що зроблять таку кімнату в конторі, де можна буде дітей лишати на няньку і йти на роботу,

але не робили), була тієї зими вдома. Пару разів приходили загадували то ту, то ту роботу в овочесховищі, але їй було хіба що з малою дитиною туди йти, то вона не пішла. Сварилися, та їй то було байдуже. Їй усе було байдуже. Хотілося або плакати, або лягти й лежати. А якось пішла брати воду до криниці й подумала: «Може, стрибнути у ту криницю — та й по всьому?» Може, й стрибнула б, та дітей шкода стало: ростимуть сиротами, ще й будуть пальцем тицяти, що матір їхня віку собі вкоротила.

Галі здавалося, що зима ця — вічна. Вона тяглася, як безкінечно довгий сніг по той бік підсліпуватого вікна у хаті. Блискучий холодний сніг, що зливався на обрії із таким же сліпуче-білим холодним небом. Галі хотілося вийти на той сніг босоніж, лягти горілиць, втиснутися спиною у його цупкий холод і лежати, лежати, лежати. Натомість вона приставляла до вогню горщик із пшоняним кулешем, підмішувала теплої води в харч свині, виносила помиї, годувала дітей, курей і синичок, що заклично виспівували на гілках наскрізь промерзлої вишні, сідала на верстат і нитка за ниткою влітала свою зимову тугу у сувої полотна. Полотно було мокрим від Галиних сліз, і разом із цими слізьми, здається, з неї витікало життя.

Якби ж то вона могла кому висповідати свою неземну тугу. Але кому? Миті говорити таке — зась: скаже, занудилася дурна баба від неробства. Або, що ще гірше, почне жаліти-пригортати, а там незчуєшся, як знову дитинка під серцем ворухитиметься. Подружки, з якими дівувала, і досі дівують на хуторі. Одна вона з поміж них усіх заміж вийшла, та ще й у сусіднє велике село.

Тутешні дівки її якраз через це й не жалують: Митя хоч і каліка, але ж таки жених був, то тепер трохи не кожна думає, що Галя її щастя-долю урвала. Та й із молодицями вона не дуже зійшлася. Удовиць, не набагато за неї старших, теж не бракує. По двоє-троє дітей ростять самі, без чоловіка. То їй жалітися й не випадає зовсім. Треба терпіти.

Галя жила й терпіла, аж поки одного дня терпець її не увірвався. Митя пішов зрання у корівник, вона дотопила в печі, посадила малого до столу їсти, розкрила пазуху, дала меншій дитини грудь, і враз така безмежна туга навалилася на її плечі, що Галі аж серце від болю стислося. Вона аж зі злістю відірвала малу, захпала її в підвішену до сволюка колиску, схопила хустку й кинулася надвір. Її у вухах стояв плач і крик переляканих дітей, а вона все бігла навпрошки снігом, падала, піднімалася, знову бігла, аж допоки, знеможена й задихана, не впала. Вона знала, куди біжить: додому, на хутір, до батьків. Ось тільки дороги туди не було. Не було аж до весни.

«Але ж весна колись почнеться, — раптом подумала Галя. — Сніг розтане. Болото підсохне. І я зможу піти на хутір. На Великдень піду. Візьму дітей і піду».

Думка про дітей боляче шпигонула Галю. «Господи, діти! Що ж це я? Як же ж це я?» Вона швидко виборсалася зі снігу, щільніше загорнулася в хустку і зраненим птахом помчала назад.

З того дня Галине життя набуло нового сенсу: вона так само поралася по господарству, гляділа дітей, робила колгоспну роботу, ткала безкінечні сувої полотна і

вдивлялася у безмежжя білих снігів за вікном, але тепер вона чекала на Великдень.

Великдень того року був пізній — до страсного тижня сніг майже зійшов, хіба що де-не-де бовваніли брудні сірі острівці. Земля, щоправда, місцями просідала, і то добряче. Казали, що два трактори так вгрузли на колгоспному полі, що їх і не витягли. Але оранку не зупинили: під хліб орали кіньми, а плодоовочева бригада вивела в поле жінок із заступами. Галя теж тепер ходила копати з усіма: лишала старшого сина за няньку й бігла хоча б на півдня. Душа ті півдня була не на місці, але що робити.

За два тижні до Великодня Галя сказала Миті:

— На Паску хочу маму провідати. Спитай у бригаді, може, дадуть на півдня коня. За трудодні чи хоч якось.

Коня не дали. Бо коні колгоспу були потрібні у полі. Тут кожен весняний день на вагу золота.

А за тиждень до Великодня з'ясувалося, що колгоспу на Великдень потрібні у полі не лише коні, але й Галя: з району прийшло розпорядження провести ударний лєнінський суботник, а до нього — ще й недільник.

Галя проплакала весь день і всю ніч, а тоді витерла сльози й вирішила, що все-одно піде на хутір до матері. Як не на Великдень, то перед ним. І будь що буде.

У чистий четвер Галя взяла на душу гріх: збрехала бригадирові. Сказала, що менша дитина заслабла трохи, то чи можна їй побути у п'ятницю з дитиною, а тоді вже в суботу й неділю вона вийде на весь день.

— Паски пекти надумала? — суворо спитав бригадир.

— Та ні, що ви! — і тут уже Галя не брехала: які паски, їй би встигнути туди й назад за день обернутися.

— Дивись мені, прийду увечері перевірю — пахнутиме у хаті пасками, під суд віддам.

— Та ні ж бо, — божилася Галя. — Не пектиму.

Галя дотримала слова: пасок не вчиняла й не пекла. Натомість встала до схід сонця, збиралася сама й збрала дітей. Убралася в найдовшу й найряснішу свою спідницю: так синові буде за що в дорозі триматися. Малу загорнула у велике рядно. Воно було важким і відтягувало руки, але Галю це не лякало. Вона боялася хіба що одного: що хтось углядить, як вона виходить із хати й іде у напрямку лісу. І не стільки їй було боязко, що її брехня розкриється, як боялася, щоб її не завернули додому. Головне — дістатися до лісу. А там уже її не шукатимуть.

Від села до хутора, як їхати дорогою, то було кілометрів із десять, як не більше. Але якщо йти навпрошки через болото й ліс, то вполовину менше. Дорогу ту, як і болото, як і ліс, Галя змалку знала, як свій п'ястук: зав'яжи їй очі — дійшла б. Щоправда, з двома дітьми — одне у ряднині на руках, інше за поділ тримається — йти було нелегко. Але Галя й хапалася швидко йти хіба що до перших корчів, а минувши їх, стишилася, вдихнула на повні груди вогкий і солодкий аромат талого снігу й розм'яклої землі, й стиха до себе усміхнулася.

Край неба поволі проступала рожева смужка сонця. З дерев і кущів ще клаптями звисала ніч і стежку поміж вкритих пожухлою минулорічною травою купин могло розгледіти хіба що всевидюще око. Малий перелякано тулився до спідниці, але йшов. Найбільше Галя

переживала, що він злякається, розплачеться, стане на місці, впреться рогом і нікуди не йтиме, і тоді вся її затія зійде нанівець — двох дітей їй нізащо не донести.

Вони йшли поволі, розмірено. І чи від того, як запаморочливо пахли готові розкритися бруньки, чи від того, як натхненно захлиналися весняним співом пташки, у Галиному серці кавалок за кавалком танула величезна груба крижина, яка намерзла там упродовж непростої і довгої зими.

Десь на середині шляху треба було перейти кладку. Кладкою це звалося дуже умовно: дорогу перетинав неширокий рівчак, через якийсь хтось колись перекинув двійко грубих нетесаних колод, скріпивши їх між собою мотузкою. З роками мотузка погнила й розлізлася, а колоди розсунулися вбік, утворивши щілину завширшки з ногу: як не додивишся, то враз опинишся у рівчаку ногою. Він хоч і неглибокий — влітку завжди пересихав — але повесні стояв ущерть заповнений талою водою.

«Головне, щоб колоди були на місці, — думала Галя, — а там якось перейдемо».

Колоди, чорні від часу й вологи, були на місці. Води цьогоріч набралоя урівень із кладкою. В одному місці вона навіть переливалася через колоду. Галя зупинилася, роззирнулася, вибрала найвищу й найсухішу купину, трохи прим'яла на ній траву й обережно вклала у виїмку ряднину з дитиною.

— Синку, — мовила до старшого. — Я зараз присяду, а ти застрибуй мені на спину й міцно тримайся за шию, зрозумів?

Малий слухняно задерся Галі на спину, вона підхопила його попід ноги, й, обережно ступаючи, перенесла через кладку.

— Стій тут, нікуди не ходи. Я за Танькою схожу.

Вона легко перескочила назад кладку й повернулася з малою. Діти поводитися напрочуд тихо: не плакали, не комизилися, ніби відчуючи, що відбувається щось незвичне, важливе і навіть трохи урочисте.

Подолавши кладку, а разом із нею й умовні півшляху, вони зупинилися відпочити. Галя дістала з прикріпленого за спиною вузлика зварену в лушпинні картоплину, почистила й простягнула синові. Тоді озирнулася, похапцем розстібнула на грудях куфайку й приклала малу. Сама ж не їла. Галя тримала піст, і хоч старші жінки казали, що коли годуєш, то можна у піст їсти молоко, Галя скоромного у рот не брала. Сьогодні ж була Страсна П'ятниця, коли справжні віряни й ріски в рот не брали. Галя знала, що Бог — то пережитки минулого й брехня, але в неї на душі лежав гріх: тоді, як вона підняла ті буряки й зірвала дитину, то була не випадковість. Галя носила старшого сина так важко, а родила так боляче й довго, що коли зрозуміла, що буде ще одне дитя, злякалася і почала просити Бога, щоб він його забрав ще ненародженим. Він її почув. Але відтоді Галя почувалася винною. І ця провина ставала все тяжчою і тяжчою. Тож вона надумала собі, що коли тримати усі пости, то добрий Бог полегшить їй цей гріх.

— Ходімо вже, — Галя відірвала дитину від грудей, і та невдоволено запхивькала — певно, не наїлася. — Сонце вже добряче підбилося, а ми ще не дійшли. — Ну ж бо, берися за поділ. Уже небагато лишилося.

Матір вапнувала стару яблуню коло хати, коли вгледіла у вуличці Галю й очам своїм не повірила. Вдарила

руками в поли, заохкала, зайойкала, залемтувала, вибігла радісно з хвіртки, а тоді раптом вклякла:

— Ох, лишенько, доню, що сталося? Митя вигнав?

Галя такого не чекала. Усмішка сповзла з її змореного лиця, вона втомлено мовила:

— Ні, мамо. Провідати прийшла. Затужила за зиму, то прийшла.

— Та чи близький ото світ, та ще й з дітьми! — мати залемтувала ще дужче. — Та ми з батьком збиралися до вас на Паску прийти.

— Та мені на Паску в ланку виходити. І завтра — теж. То я сьогодні прийшла.

— А назад коли?

— Сьогодні й назад. До вечора треба повернутися. Кажав бригадир, що прийде перевіряти, чи я пасок не пекла.

— А ти пекла?

— Та ні, мамо, не пекла.

— Ой, біда-біда, — заломила руки мама. І Галя не наважилася спитати, у чому ж та біда. Але, певно, що не в пасках.

Мама хотіла була напитати коня, щоб батько їх відвіз додому підводою, але Галя стала дибки:

— Як потайки пішла, так і прийду.

— Ото, думаєш, ніхто не знатиме, де ти була? Та й хіба гріх великий до матері з батьком прийти?

— Гріх чи ні, але бригадиру я набрехала і на роботу сьогодні не пішла. Ну, так хоч городами до хати доберуся, менше очей бачитимуть. А як підводою через село проїду, то вже точно з'їдять.

— Ну, як хочеш, — зітхнула мати. — Пасочку хоч візьмеш. Я вночі напекла.

Галя заперечно похитала головою.

— Доню, візьми, — мати стишила голос. — У нас тут кажуть, що батюшка із дем'янівської церкви буде у вас вночі паски святить. Десь години після дванадцятої у Марусі Микитової, що коло броду живе. Та, що технічка зараз у школі. То може, ти або Митя сходите? Таки ж свячене буде. Розговієтеся як годиться. Ти ж піст держиш?

Галя ствердно кивнула головою.

— Дивись, я тут тобі загорнула пасочку і пару картоплин у дорогу. Може, ще щось візьмеш? Щоб не з порожніми руками від матері йшла.

— Та ні, мамо, не візьму. Таньку нести — руки аж тернуть. Пішли ми вже помалу, щоб до вечора повернутися.

Мама довела їх до узлісся, і допоки вона йшла й переповідала такі-сякі хуторські новини (Петро Варчин таки одружився, у Мані Войтихи дівчинка знайшлася, ніхто не знає, хто батько, але кажуть на того ж таки Петра, вони з батьком надумали свиню ростити, воно то, звісно, сало без шкури тоді продати, що за безцінь віддати, але, може, придумують щось...), Галя ще трималася. Але коли минули крайню хату, вийшли на узлісся і мама перехрестила на дорогу її та онуків, Галі на очі набігли сльози. Вона ковтала їх, як могла, аж допоки не завершила стежкою так, щоб мати її не бачила. А там нестримно розридалася — плакала приречено, відчайдушно, зневірено.

Так, ніби намагалася вимити слізьми із грудей важкий камінь, який здавлював серце.

— Мамо, мамо, — перелякано засмикав за поділ малий, а тоді й собі закопилів губу. Донька теж почала пхінькати.

«Тільки не це, тільки не плачте, — Галя одразу прийшла до тями. — Бо ми ніколи так не дійдемо».

Відтоді, як вони зранку вийшли з дому, стежка не змінилася: не стала ані вужча, ані довша. Але йшлося нею втричі важче. Малий капризував, зупинявся, смикав на поділ, відмовлявся йти. Галя й просила його, і сварила, й не витримавши його плачів, раз добряче гильнула ногою кудись нижче пояса. Йй самій терпли руки й ломилася спина, але треба було йти. Галі більше не пахла весна і не співали пташки, усе, чого хотілося, — це якнайшвидше дістатися додому.

Допоки дійшли до кладки, двічі зупинялися перепочити. Обидва рази вона чистила синові картоплинку, а малу прикладала до грудей. Молока майже не було: дочка цмокала, кусалася, а тоді заходилася голодним плачем. Галі й самій усе всередині зводило від голоду. Вона ладна була вгризтися у синову картоплину, але відводила очі й ковтала слину.

«Ось прийдемо додому, розпитаю у людей, чи правда у Марусі святитимуть, відправлю Митю, розговіюся свяченим, і Бог простить мені мої гріхи», — думалося Галі.

Цього разу вона спочатку перенесла через кладку дочку. Старанно вмостила її на тій же купині, що клала

зранку, поряд поклала вузлик із пасокою й повернулася за сином.

— Ну ж бо, синку, залазь мені на спину й міцно тримайся за шию, — наказала.

Вони дійшли до середини кладки — якраз того місця, де вода переливалася через край однієї колоди, — як Галя послизнулася й заточилася. Нога в блаженському парусиновому черевіку шубовснула у воду поміж колод, сама ж Галя у відчайдушній спробі втримати рівновагу боляче впала животом і грудьми на кладку. На її переляканий зойк на купині жалібно зайшлася плачем дочка.

Галі спочатку здалося, що вона вбилася на смерть, але це було б занадто просто. Насправді вона лантухом лежала уздовж хисткої кладки, а на ній, учепившись що-сила пальчиками в шию, лежав син.

— Синку, — Галя намагалася говорити спокійно. — Тримайся міцно-міцно. Мама зараз буде повзти, а ти тримайся.

Кладка була ковзкою. Кожен необережний рух міг коштувати їй дитини на спині. Вона піднялася на ліктях і спробувала просунутися вперед. А тоді ще трошки вперед. І ще — зовсім трошки. Їй треба було проповзти усього якихось півметра. Це ж зовсім трохи. Донька на березі заходилася плачем. А син — син мовчав. І тремтів. Вона відчувала це тремтіння тілом і повзла, повзла, повзла. Як перед тим ніяк не закінчувалася зима, так нині безкінечною була кладка. Живіт, груди, лікті пекло вогнем. Перед очима від натуги пливли сині й жовті кола.

«Аби тільки син не розтиснув пальці, аби лише не розтиснув... — молилася вона. — А я якось доповзу».

І вона доповзла. З останніх сил видерлася на мох. І лягла на бік. Одна нога змокла аж до коліна. Спідниця теж набралася води. Син і досі мовчав. Просто дивився зачудовано то на неї, то на кладку.

— Усе добре, синочку, усе добре. Зараз підемо далі. Мама трошки відпочине — і підемо.

Але далі йти вони не могли, бо нога виявилася не лише мокрою, але й підозріло синьою. Галя стала на неї — і тут же сіла: пронизливий біль відгукнувся аж у потилиці.

Вона підповзла до найближчої осики й сіла, притулившись до неї спиною. Холод і біль нещадно пронизував тіло, а в мозок вгвинчувався нестерпний дитячий плач. Тепер діти плакали удвох, ніби змагаючись, хто кого перекричить. У Галі все пливло перед очима, вона закрила вуха руками й закричала дико:

— Ні, ні, ні!

На її крик замовкли і діти, і птахи.

Їй хотілося думати, що зараз хтось йтиме і їх порятує. Вслухалася, чи не шарудять кущі, чи не чвакає болото під рятівними кроками, але ніхто не йшов, ніхто не поспішав до них, лише байдуже шумів очерет. І Галі згадалося, як носила вона очерет, як обкладала хату і як не встигла дообкладати.

«Очерет, точно. Як я носила очерет. Тільки треба її не на спину закинути, а на груди».

Вона роззирнулася у пошуках ковіньки. Обламених зимовою негодою гілок не бракувало. Вибрала дві найтовщі. Спробувала спертися на них і зробити крок-другий. Було дуже боляче, але що робити. Тоді вона прилаштувала синові на спину вузлик із пасочкою, зняла з голови хустку і міцно прив'язала на груди малу.

— Ходімо, синку.

І вони пішли.

Ходою це було назвати важко. Вони ледь-ледь сунулися, і кожен новий крок коштував неймовірних сил. А їх усе меншало. Якщо спочатку Галя хоч трохи сподівалася на допомогу випадкового перехожого, то що ближче опускалося до обрію сонце, то менше в ній лишалося сподівань. Навряд чи хтось надумав би йти на ніч на хутір. Тим паче стежкою через болото й ліс. Звісно, Митя їх кинеться шукати, але якщо тільки зранку кинеться?

Галя намагалася про те не думати. Як і не думати про пекучий біль у нозі, у попереку, у голові. Земля їй вгиналася під ногами, а кожен крок відлунював у скронях і потилиці тисячами пекельних дзвіночків.

Вони йшли, йшли, йшли, аж поки вона вже не змогла далі йти. До виходу з лісу лишалося не так уже й багато, але сил не стало зовсім. Прибинтована хусткою до грудей Танька час від часу заходила голодним плачем, а тоді, виснажена, стихала. Малий повсякчас падав, піднімався, знову падав, скімлив, рюмсав, але так-сяк ішов за нею. Вона ж волочилася на двох палицях, аж допоки, геть знеможена, не осіла під товстелезною сосною.

На землю спадав вечір. Поміж дерев і кущів залягала темінь. Ставало холодніше й тривожніше. Галі страшно було заночувати з двома дітьми в лісі, але що робити далі — не знала.

Дочка знову зарюмсала. Син підхопив. Тер брудними руками очі й жалібно схлипував.

— Їсти хочу, їсти.

— Нема їсти, сину. Потерпи. Прийдемо додому.

«Якщо прийдемо». Галя й самій собі боялася зізнатися, що це — все. Що вони не ладні далі пройти й півметра. Що коли дива не станеться і їх ніхто не порятує — а дива не станеться, і їх ніхто не порятує! — то їм тут ночувати й помирати.

«Що ж я, дурна, наробила. Що ж наробила...» — вона обхопила голову й захиталася безмовному й безутішному відчаї.

— Мамо, їсти...

— Та нема їсти, сину, нема...

Чи є?

У вузлику була пасочка. Та сама, яку мама дала освятити. Але ж їсти неосвячене — то великий гріх. Утім, якщо це їстиме дитина... Дітей називають янголами. Невже Бог покарає дитину, яка з'їсть шматочок неосвяченої паски?

Галя вагалася хвилину, другу, а тоді мовила рішуче:

— Сину, йди-но сюди, повернися спиною.

І зняла зі спини вузлик.

Паска була маленька і пухка. Тремтячими від холоду, болю і втоми пальцями Галя розломила її навпіл і простягла жовтий і пахучий кусень синові. Як же вона пахла! Як вона пахла... У зболений Галиній свідомості замиготіли великодні спогади: як зовсім малою ходила з дідом до церкви і пахло там свічками і чимось вогким і святковим; як трохи старшою потайки святити паски у каплиці на хуторі (її спалили у війну чи то німці, чи то наші), а тоді поверталися додому городами, як одного року мамина тітка принесла їм кілька кілець домашніх

ковбас — духмяних, засмажених до золотої шкірки, і вони їх їли з пасками і терпким тертим хрінном...

Галі набіг повен рот слини — й вона незчулася, як і собі відкусила шмат маминої паски.

«Господи, що ж я роблю», — жажнулася. Але не зупинилася. Голод і втома були сильнішими. Вона відкусила ще один шматок, а тоді ще один. Галя давилася слиною, паскою, слізьми й своїм горем.

Швидко від паски не лишилося й крихти, а Галі на плечі ліг ще один гріх. Але натомість у тіло почало повертатися тепло, а в серце — надія. Вона відв'язала хустку і зняла із себе Таньку. Критично оглянула синю, аж чорну, ногу. Посиділа хвилин із двадцять тихо, спокійно, ніби не в лісі під сосною з двома дітьми і хворою ногою сиділа, а вдома на печі. Тоді приклала дочку до грудей.

Потому надгризла зубами й роздерла надвое хустинку, в якій була ув'язана пасочка. Обв'язала коліна. Підтикала спідницю. Знову припеленала дитину хусткою до себе. І стала на чотири.

— Синку, йди вперед, а мама за тобою повзтиме. Ну ж бо...

Галя втратила лік часу і здоровому глузду. Їй боліло усе, геть усе. Вона не плакала, не жалілася, ні на що не сподівалася, а повторювала, як молитву: «Повзи, Галю, повзи»... І повзла. Повзла. Повзла.

Вони вибралися з лісу, коли над селом надійно вляглися сутінки. У напівтемряві можна було навіть розглядіти вдалині необкладений очеретом білий бік їхньої

хати. «Ох, і добре, що я не встигла її дообкладати, ох і добре ж як, її так здалеку видно. Але я до неї не доповзу. Не можу більше, ні...»

Галя лягла на бік, відв'язала від себе дитину, а тоді сіла. У хаті нібито не світилося. Отже, Митя ще не повернувся. Або вже повернувся і ліг спати. Але ж він мав помітити, що її нема вдома. Хоча міг подумати, що лишилася ночувати в матері.

Галі подумалося, що це так прикро — лежати так близько від дому, але не могли до нього дістатися. Нога стала як колода. А Галині лікті й коліна стали суцільною раною. Пекло у грудях. Паморочилося в голові.

— Синочку, слухай мене уважно. Бачиш ото ось там біле? То наша хата. Іди туди, синочку, і поклич батька. Скажи, що я тут. А як стрінеш кого дорогою, то скажи, що я тут. Чуєш, синку? Ну, йди...

Галя не була певна, що син усе зрозумів. Вона не була певна, що казала то вголос. Вона навіть не була певна, що син зможе щось комусь пояснити. Але сподівалася, що бодай хтось зверне увагу на дитину, що майже поночі сама блукає селом. А побачивши, не скривдить, а допоможе.

«Господи, я — грішна, але ж чим тобі завинила дитина? Допоможи їй, чуєш, допоможи!»

Вона перехрестила малого, розвернула у бік села й наказала: «Йди!»

Малий міг не послухатися, відмовитися, сісти поряд із нею. Він теж втопився і не добре тямив, що відбувається. Але він слухняно пішов.

Кілька хвилин Галя дивилася йому вслід, а тоді відчула, що сили її полишають. Перш ніж лягти розпеченою

щодою на таку приємну холодну землю, Галя боляче штурхонула Таньку. Та зайшлася пронизливим плачем.

«Плач, доню, плач, щоб тебе почули. І знайшли. Чуєш, плач, що є сили. Бо я зараз помру. Помру увечері Страсної п'ятниці... А якщо грішники помирають у Страсну п'ятницю, то їх беруть у пекло, чи у рай?..»

Останнє, про що подумала Галя, перш ніж заплющити очі, що раніше понеділка її точно не ховатимуть. А то й — у вівторок.

Ранком у Страсну суботу Марфа разом з іншими жінками скородила граблями ґрунт під грядки на колгоспному полі, коли на обрії з'явилася бричка. Погонич мчав щодуху — й жінки, здивовані, зупинилися й вп'ялися в нього поглядами.

— Тітко Марфо, — закричав він, не злазячи з брички, — Галя ваша з дітьми в болоті потопилися.

Марфі здалося, що на неї впало всеньке величезне небо. Перед очима стало до болю біло-біло, а груди вибухнули пекельним вогнем.

— Та сідайте ж, сідайте уже, — хтось смикав її за плече.

Куди сідати? Навіщо?

— Тітко, то ви їдете чи ні?

— Куди?

— Та в райцентр же, в лікарню. Бригадир сказав вас відвезти.

— У лікарню?

— Ну, до Галі.

— То вона жива?

— Привезли живою.

— А діти?

— Діти вдома. Меншого, кажуть, сусіди знайшли: йшов сам, брудний, серед ночі. Повели додому, а Митя каже: так а де ж Галя? Вони до матері пішли. Кинулися шукати, а тут чують — десь дитина плаче. А то менша плакала. То так і знайшли Галю вашу. Вона без пам'яті була, у гарячці. Лежала на землі. Щось із ногою. То її зразу і повезли в лікарню. Ще увечері. То їдете?

Галя розплющила очі. «Як же після смерті біло, — подумалося їй. — Тепло й біло. А діти теж померли, чи тільки я? А янголи тут є? Чи вони бувають тільки у раю?» Але ж вона грішна, щоб у рай. Яка ж вона грішна.

Замість янголів над нею схилилося знайоме обличчя.

Мама. Треба їй про все розповісти. Може, тоді її, Галю, таки пустять до раю.

— Мамо, — ледь слухняними губами прошепотіла Галя. — Мамо, я з'їла вашу паску неосвяченою...

Аліна Акуленко